

Perustuslakivaliokunta

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2021

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2021 (K 19/2022 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan mietinnön antamista varten. Asia on lisäksi lähetetty ulkoasiainvaliokuntaan, valtiovarainvaliokuntaan, tarkastusvaliokuntaan, hallintovaliokuntaan, lakivaliokuntaan, liikenne- ja viestintävaliokuntaan, maa- ja metsätalousvaliokuntaan, puolustusvaliokuntaan, sivistysvaliokuntaan, sosiaali- ja terveysvaliokuntaan, talousvaliokuntaan, tiedusteluvalvontavalio-
liokuntaan, tulevaisuusvaliokuntaan, työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan ja ympäristövaliokun-
taan lausunnon antamista varten. Lausunnon määräaika: 1.12.2022.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- valtioneuvoston oikeuskansleri Tuomas Pöysti, Oikeuskanslerinvirasto
- apulaisoikeuskansleri Mikko Puumalainen, Oikeuskanslerinvirasto

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

(1) Perustuslain 108 §:n 3 momentin mukaan oikeuskansleri antaa joka vuodelta kertomuksen virkatoimistaan ja lain noudattamista koskevista havainnoistaan eduskunnalle ja valtioneuvostolle. Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2021 on annettu eduskunnalle elokuussa 2022. Asia lähetettiin perustuslakivaliokuntaan, jolle muut erikoisvaliokunnat saivat antaa lausunnon.

(2) Hyvin vakiintuneen käytännön mukaisesti perustuslakivaliokunta ei ole yleensä valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksia käsitellessään erikseen arvioinut ylimpien laillisuusvalvojien yksittäisiä ratkaisuja tai kannanottoja (ks. esim. PeVM 11/2021 vp, kappale 13 ja siinä viitatu mietinnöt PeVM 16/2020 vp, PeVM 5/2018 vp, PeVM 1/2017 vp, PeVM 3/2016 vp, PeVM 8/2015 vp). Valiokunta on painottanut laillisuusvalvonnan riippumattomuutta eikä siten ole pitänyt myöskään valtiosääntöisesti aivan asianmukaisena, että eduskunnan erikoisvaliokunnat käsitelisivät perustuslakivaliokunnalle antamissaan lausunnoissa yksittäisiä kanteluratkaisuja (PeVM 16/2021 vp, kappale 18).

Valiokunnan mietintö PeVM 6/2022 vp

(3) Perustuslakivaliokunta korostaa myös, että valiokunnan tehtävät määräytyvät perustuslain 74 §:n ja perustuslain muiden säännösten mukaisesti eikä valiokunta ota käsittelyyn yksittäisten kansalaisten valiokunnalle osoittamia, esimerkiksi laillisuusvalvojien kanteluratkaisuja koskevia kirjoituksia (PeVP 13/2019 vp, § 10, ks. myös PeVP 95/2018 vp, § 14). Valiokunnalle osoitetut oikeuskanslerin toimintaa koskevat yksityisten kansalaisten tekemät tutkintapyynnöt, kantelut, oikaisuvaatimukset ja muut vastaavat kirjoitukset eivät siten johda toimenpiteisiin valiokunnassa. Valiokunta korostaa, että se ei toimi oikeuskanslerin kanteluratkaisujen muutoksenhakuasteena (ks. myös PeVM 16/2021 vp, kappale 4).

Kertomuksen pääsisältö

(4) Oikeuskanslerin kertomuksen yleiskatsausosassa esitellään oikeuskanslerin tehtävät ja toimivaltuudet sekä tarkastellaan muun muassa Oikeuskanslerinviraston organisaatiota ja taloutta. Tämän lisäksi kertomuksessa selostetaan oikeuskanslerin toimintaa tasavallan presidentin ja valtioneuvoston virkatointien lainmukaisuuden valvonnassa, perus- ja ihmisoikeuksien valvontaa, oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja sen osana asianajajien, julkisten oikeusavustajien ja luvan saaneiden oikeudenkäyntiavustajien toiminnan valvontaa sekä viranomaisten ja muiden julkista tehtävää hoitavien laillisuusvalvontaa hallinnonaloittain. Tilastotietoja viraston toimenpiteistä ja työtilanteesta sisältyy kertomuksen viimeiseen lukuun. Kertomukseen sisältyy myös erityisiä teema-artikkeleita sekä tiivistettyjä tietolaatikoita laillisuusvalvonnan keskeisistä näkökulmista ja havainnoista.

Oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot

(5) Kertomukseen sisältyvät vakiintuneen käytännön mukaisesti oikeuskanslerin ja apulaisoikeuskanslerin puheenvuorot. Oikeuskansleri Pöysti tarkastelee puheenvuorossaan toimenpidekynnystä lainvalmistelun laillisuusvalvonnassa. Apulaisoikeuskansleri Puumalaisen puheenvuoro käsittelee puolestaan laillisuusvalvojan ja median suhdetta.

(6) Oikeuskansleri Pöysti kuvaa puheenvuorossaan oikeuskanslerin suorittaman ennakkollisen säädösvalvonnan toimenpidekynnystä ennen hallituksen esityksen antamista eduskunnalle tai valtioneuvoston tai tasavallan presidentin asetuksesta päättämistä. Oikeuskansleri käsittelee puheenvuorossaan muun muassa ennakkovalvonnan yleisiä näkökulmia, valtioneuvoston istuntovalvontaa ja esittelylistojen listatarkastusta sekä oikeuskanslerin laillisuusvalvontakäytännössä tunnistettuja puuttumiskynnyksen seitsemää tyyppitapausta. Oikeuskansleri katsoo ennakkollisen säädösvalvonnan menettelyjen tulleen kokonaisuudessaan määrämuotoisemmiksi. Puheenvuorossa oikeuskansleria kuvataan yhdeksi toimijaksi perustuslakikontrolliin liittyvässä instituutioiden välisessä dialogissa.

(7) Apulaisoikeuskansleri Puumalainen käsittelee puheenvuorossaan laillisuusvalvojan ja median rooleja. Apulaisoikeuskansleri korostaa kirjoituksessaan, että laillisuusvalvonta on julkista toimintaa ja sillä on monia yhteyksiä mediaan. Puheenvuorossa tuodaan esiin, että moni merkittävä laillisuusvalvontaratkaisu on saanut alkunsa mediassa olleesta uutisesta tai kirjoituksesta. Apulaisoikeuskanslerin mukaan laillisuusvalvonta nojaa merkittävästi ulkopuolisilta saatuihin tietoihin virheiden ja lainvastaisuuksien tullessa useimmiten tietoon kansalaisten tekemistä kanteluista, viranomaisten ilmoituksista ja mediasta.

Valiokunnan mietintö PeVM 6/2022 vp

Kanteluasioiden käsittely

(8) Kertomusvuoden aikana Oikeuskanslerinvirastossa tuli vireille 2 304 kanteluasiaa. Muita laillisuusvalvonta-asioita tuli vireille 1 010.

(9) Asioita ratkaistiin 3 417. Kertomusvuoden lopussa vireillä oli 109 yli vuoden vanhaa kante-luasiaa. Perustuslakivaliokunta kiinnittää huomiota siihen, että oikeuskanslerinviraston työmää-rä on sen saaman selvityksen valossa jäämässä selvästi aikaisempaa korkeammalle tasolle samal-la kun käsiteltävien asioiden monimutkaisuus ja laadullinen vaikeusaste lisääntyvät edelleen. Va-liokunta on pitänyt (ks. esim. PeVM 1/2022 vp, kappale 13) tärkeänä, että laillisuusvalvontaan varataan riittävät resurssit.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Perustuslakivaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 19/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 11.1.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Johanna Ojala-Niemelä sd
varapuheenjohtaja Heikki Vestman kok
jäsen Outi Alanko-Kahiluoto vihr
jäsen Bella Forsgrén vihr
jäsen Jukka Gustafsson sd
jäsen Olli Immonen ps
jäsen Hilikka Kemppi kesk
jäsen Jari Kinnunen kok
jäsen Mikko Kinnunen kesk
jäsen Anna Kontula vas
jäsen Mats Löfström r
jäsen Jukka Mäkynen ps
jäsen Ville Valkonen kok
jäsen Tuula Väätäinen sd
varajäsen Wille Rydman wr

Valiokunnan mietintö PeVM 6/2022 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Johannes Heikkinen